

Sociaal en Cultureel Planbureau

Van verzorgingsstaat naar verzorgingsstad?

*Naar een agenda voor de
participatiesamenleving*

Prof.dr. Kim Putters
Sociaal en Cultureel Planbureau

Amsterdam, 23-01-2014

Opzet

1. De sociale staat van Nederland: van economische naar sociale en morele recessie?
2. Nederland in de overgang: naar een ander paradigma?
 - Economisch
 - Sociaal en maatschappelijk
 - Bestuurlijk en democratisch
3. Dilemma's van de verzorgingsstad
4. 'Gelukkig' in de overgang
5. De 'morele' agenda van de verzorgingsstad

1. De staat van Nederland: van economische naar sociale en morele recessie?

De staat van het land

- Bevolkingsopbouw
- Levensverwachting
- (Arbeids)participatie
- Inkomen en armoede
- Opleiding
- Tijdsbesteding
- Overheidsuitgaven

De druk is groot

- Economische recessie en hervormingen
- Transformatie verzorgingsstaat: decentralisatie Awbz, Jeugdzorg, Wet Werken naar Vermogen
- Poldermodel onder druk
- Democratisch tekort
- Internationale (concurrentie)positie
- Identiteit en lotsverbondenheid.

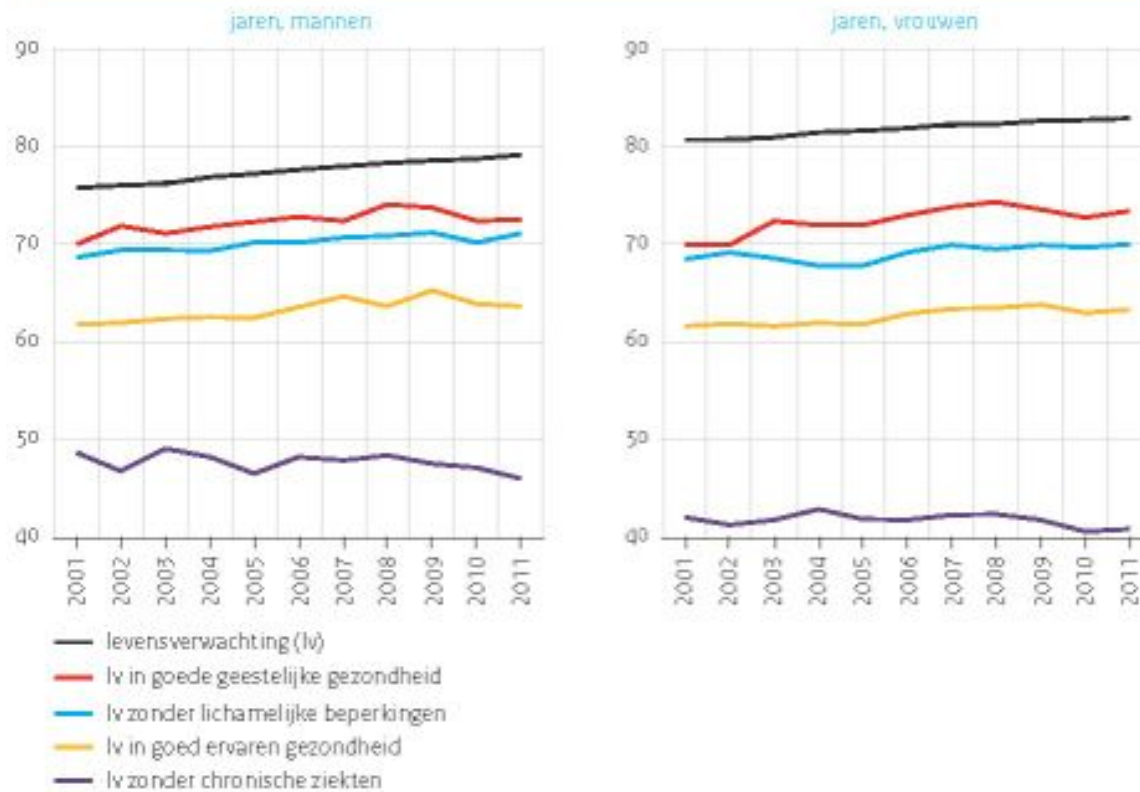
10 jaar ontwikkeling/verandering: 2003 – 2013

	2003	2013
Reële nat. inkomen (1990=100)	146	156
Bevolking	16,2 milj.	16,8 milj.
Huishoudens	7,0 milj.	7,6 milj.
Bevolking 65+	13,8%	16,8%
Beroepsbevolking	7,4 milj.	8,0 milj.
Armoede (NVMT)	6,8%	7,7%
Personenauto's	6,9 milj.	7,9 milj.

Levensverwachting

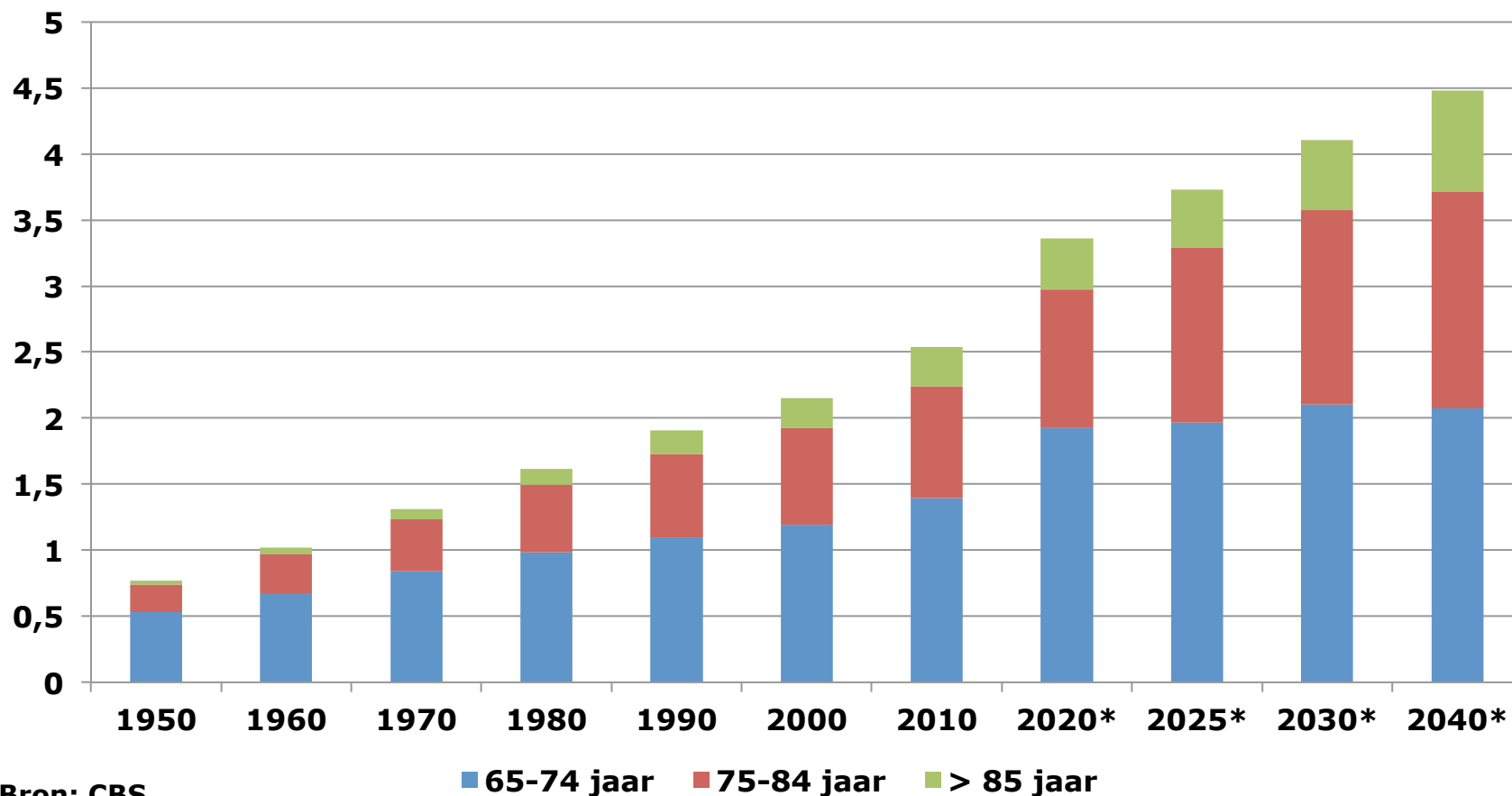
Trend in gezonde levensverwachting* naar geslacht, 2001-2011 (in aantal jaren)

Bron: CBS (StatLine, gezondheid en welzijn 2013)

De verzorgingsstad heeft richting 2040 veel meer ouderen (grafiek is in miljoenen)

De Sociale Staat van Nederland

- In 2012/3 was de kwaliteit van leven beter dan tien jaar daarvoor. Tussen 2010 en 2012 verslechtering, sinds 30 jaar.
- Bij de meest kwetsbare groepen (mensen met een lage opleiding, een laag inkomen, zonder werk of met een slechte gezondheid) sterkste achteruitgang. Betreft 6% bevolking.
- Verschillen kwetsbare en niet-kwetsbare burgers toegenomen.
- Onzekerheid over betekenis decentralisaties voor kwetsbare groepen.

- Effect bezuinigingen en hervorming pas na langere tijd zichtbaar.
- Economische recessie wellicht op retour, sociale recessie niet.

Stemming in het land: `niet in de put, wel bezorgd`

- 82% vindt dat er welvaart is in eigen huishouden
- 70% tevreden met eigen inkomen (in 2002: 45%)
- Meer mensen somber over de Nederlandse economie dan in 2008
 - Maar: jongeren en hoogopgeleiden meer optimistisch
- Slechts minderheid verwacht verslechtering eigen financiële situatie

- Politiek vertrouwen fluctueert sterk
- Meer vertrouwen in de media dan in politieke instituties

- Maatschappelijke tegenstellingen in ogen van burgers niet toegenomen
- Nederlandse publieke opinie positiever dan in rest van Europa

2.1 Nederland in de overgang: naar een ander economisch paradigma?

Paradigmawisseling:

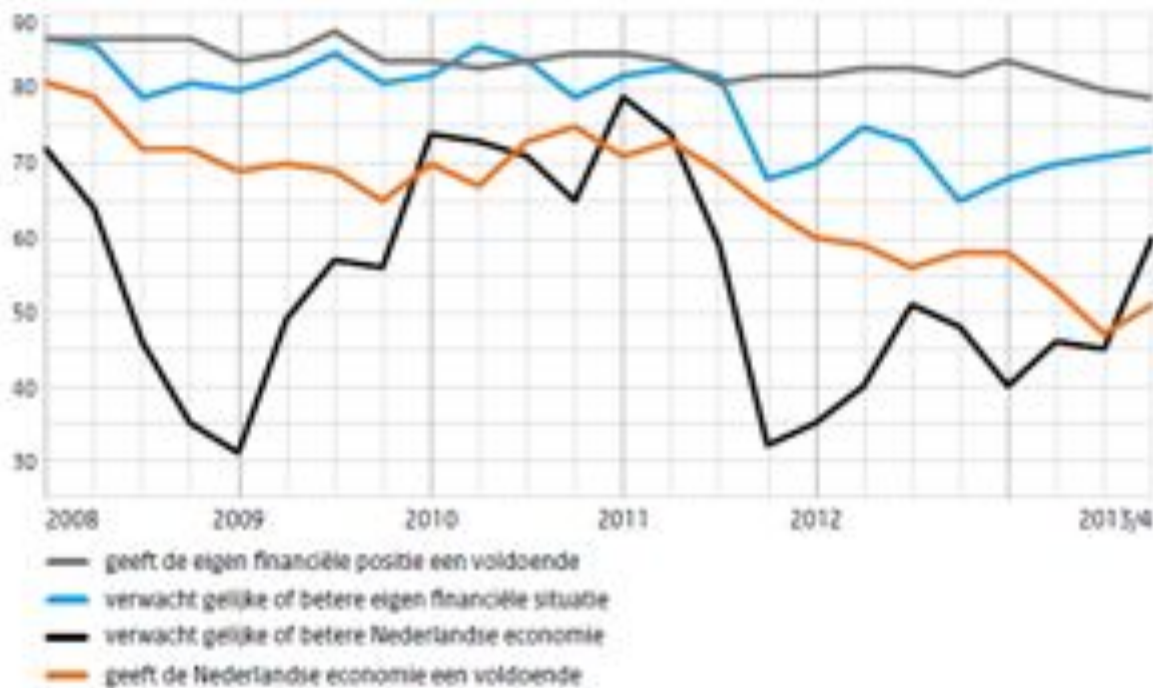
- Van meer naar anders
- Van welvaart naar welbevinden

Terreinen:

- Werk en inkomen
- Handel en ontwikkeling
- Vertrouwen in economie
- Vertrouwen in EU en euro
- Kosten in de zorg
- Woningmarkt

Economische stemming minder somber

- a De verwachtingen betreffen de komende twaalf maanden, de voldoende's zijn de percentages scores 6-10 op een schaal van 1-10 voor tevredenheid.

Bron: COB 2008/1-2013/4

Inkomen onder armoedegrens, 2012

▪ Totaal bevolking	7,6%
▪ 65+ alleen	5,1%
▪ 65+ paar	2,1%
▪ Ouderen totaal	3,2%
▪ Kinderen totaal	11,4%
▪ Volwassenen totaal	6,5%

Uitgaven zorg per huishouden en per persoon

▪ Per huishouden	-	12.000 euro p.j.
▪ Per volwassene	-	6.000 euro p.j.
❖ Per 100-jarige	-	50.000 euro p.j.
p.j.)	(pensioen:	15.000 euro

2.2 Nederland in de overgang: naar een ander sociaal en maatschappelijk paradigma?

Paradigmawisseling:

- Van verzorgingstaat naar participatiesamenleving.
 - Decentralisaties Awbz/Wmo, Jeugd, Werk (WWV).
 - Eigen verantwoordelijkheid?
- Van dialoog over naar dialoog met en tussen generaties.
- Verschuiving van collectieve naar individuele verantwoordelijkheden.

Terreinen:

- Participatie en zelfredzaamheid
- Maatschappelijke inzet
- Werk
- Opleiding
- Tijd(sbesteding)

Participatie en betrokkenheid

- Sinds crisis daling donateursaantallen van natuur- en milieuorganisaties. Vakbonden vergrijzen.
- Sinds 2009 10% minder geld naar goede doelen
- Aantal vrijwilligers in 10 jaar gestegen van 24% naar 28% in 2012
- Aard van de vraag naar vrijwilligerswerk verandert; ook aanbieders hebben andere wensen
- Wie zijn die vrijwilligers?: vooral 35-64jarigen (31%) en 65plus (27%)
- Wie geven **hulp?**:
 - Informele hulp aan mensen met gezondheidsprobl: vrouwen, middelbare leeftijd, kerkgangers
 - Vrijwilligerswerk: hoogopgeleiden

Netto-arbeidsparticipatie 2013, 15-64 jaar

	Totaal	Marokkanen	Autochtonen
Totaal	66,5%	43,2%	69,5%
Man	72,7%	52,6%	75,5%
Vrouw	60,3%	33,7%	63,3%
15-24 jr.	38,0%		
25-44 jr.	79,3%		
45-64 jr.	67,2%		
Laag opgeleid	46,0%		
HBO/WO	83,0%		
		Laagste arbeidspart.	Hoogste arbeidspart.

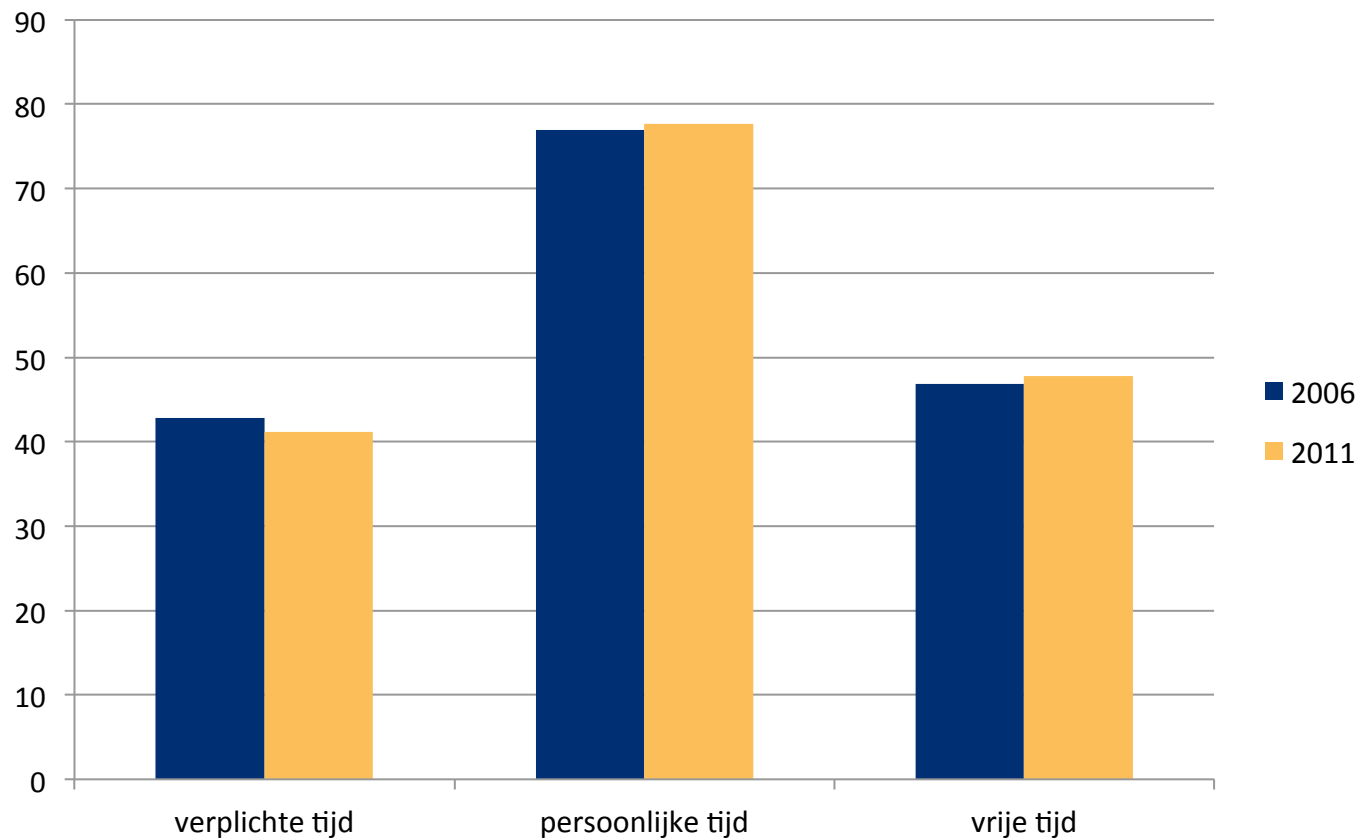
Niet (meer) aan de slag (2013) 15-65 jaar

▪ <u>Totaal met uitkering</u>	1,6 miljoen
▪ WW	381.000
▪ WAO/WIA/WAZ	574.000
▪ WAJONG	223.000
▪ Bijstand	402.000
“Wet Werken naar Vermogen”	
▪ <u>VUT/vervroegd pensioen</u>	379.000 (2011)

Tijdsbesteding

**Verplichte tijd, persoonlijke tijd en vrije tijd, bevolking van 12 jaar en ouder
2006- 2011 (in uren per week)**

2.3 Nederland in de overgang: naar een ander bestuurlijk en democratisch paradigma?

Paradigmawisseling:

- Immer sterke publiek-private afhankelijkheden (einde of heruitvinding van de polder)?
- Van nationale naar lokale en internationale verantwoordelijkheid?
- Beperkende (bv. toezicht, controle) en verruimende (bv. zeggenschap) instituties.

Terreinen :

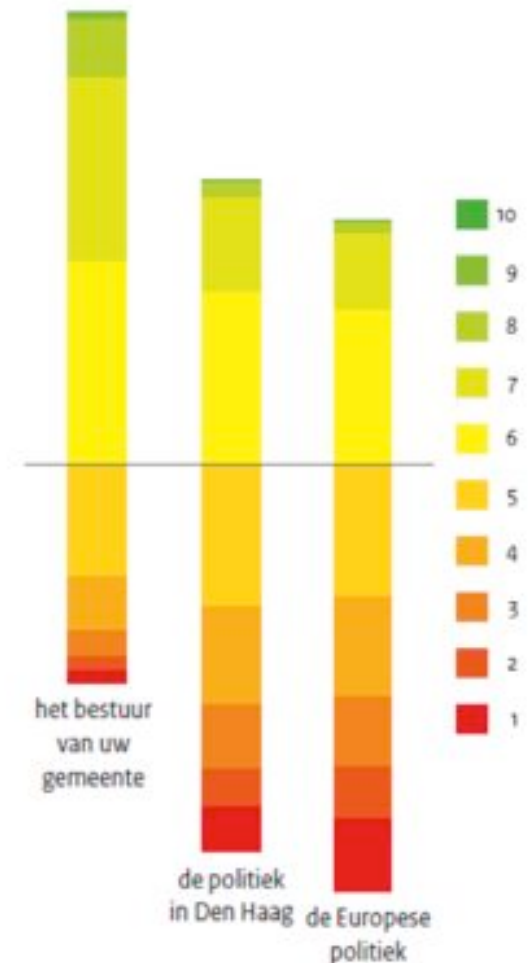
- Vertrouwen in instituties (politiek, media, rechtspraak, artsen).
- Opkomst bij verkiezingen: volatiliteit bij kiezers.
- Wisselende betrokkenheid bij lokale en internationale politiek.
- Zeggenschap van burgers (burgerkracht, burgermacht) en verhouding tot bestuurlijke en professionele actoren.

Lokaal bestuur als hoop in bange dagen....?!

Nederlanders vaker tevreden over gemeentebestuur dan over Haagse en Europese politiek

Rapportcijfers voor het gemeentebestuur en de landelijke en Europese politiek, bevolking van 18+, 2013 (in procenten)

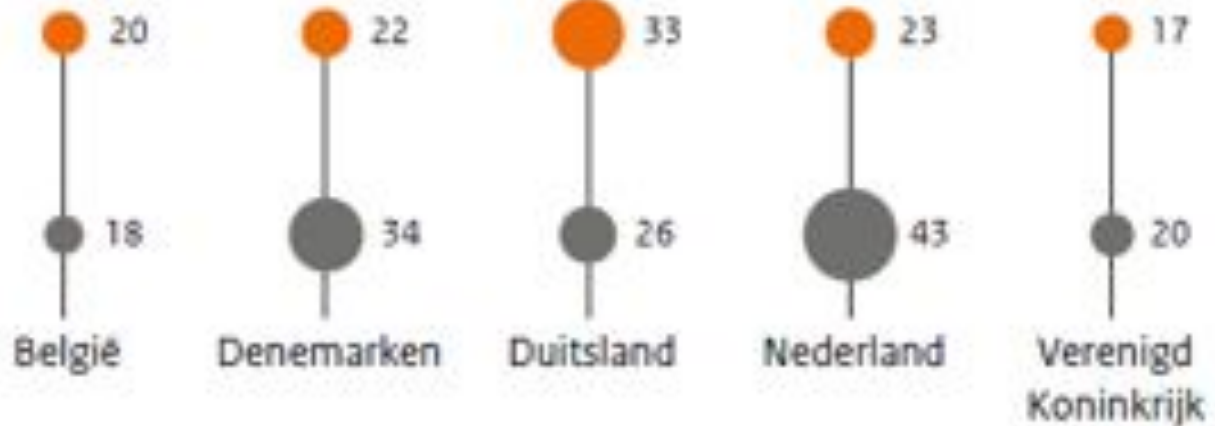
Bron: COB 2013/1-4

Maar: relatief weinig interesse in lokale politiek

Praat geregeld over de lokale politiek

Praat geregeld over de nationale politiek

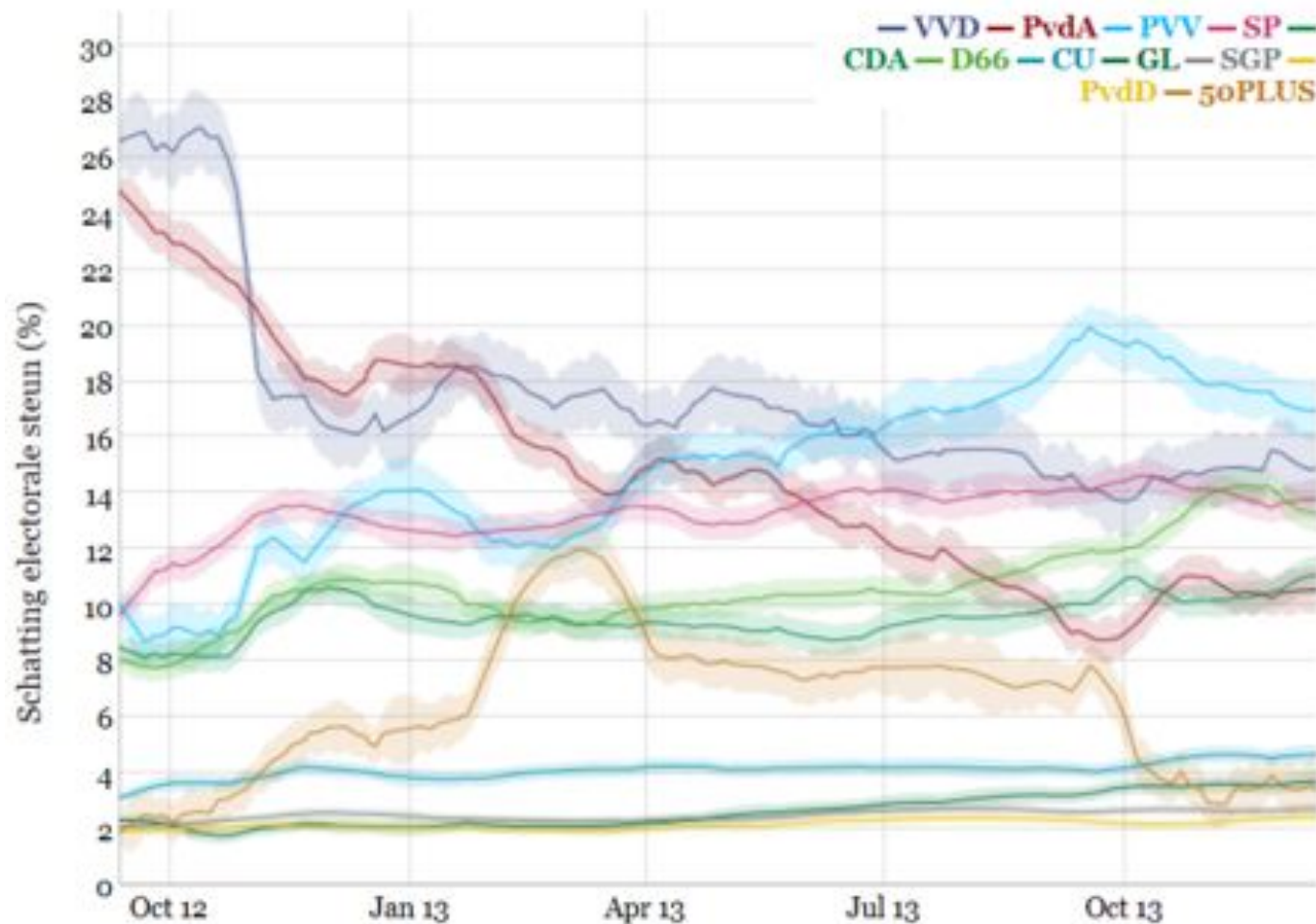

EU en Euro 2013 & verkiezingen 2014 (COB)

- Nederlands lidmaatschap EU is goede zaak:
40% eens / 26% oneens
- Het is een slechte zaak dat de gulden is vervangen door de euro:
42% eens / 35% oneens
- In de huidige crisis is het goed dat Nederland de euro heeft:
29% eens / 31% oneens
- Politiek in Den Haag heeft te veel macht overgedragen aan Europa:
59% eens / 14% oneens

Partijvoorkeur (bron: peilingwijzer)

3. Dilemma's voor de Verzorgingsstad

Dilemma 1 voor de verzorgingsstad: zorgen versus ontzorgen

Werkenden

- Beschikbare tijd (werk, gezin)
- Arbeidsparticipatie vrouwen

Mantelzorg

- Gevaar overbelasting (ondersteuning belangrijk)
- Relatie moet goed zijn
- Reistijd; financiële belemmeringen

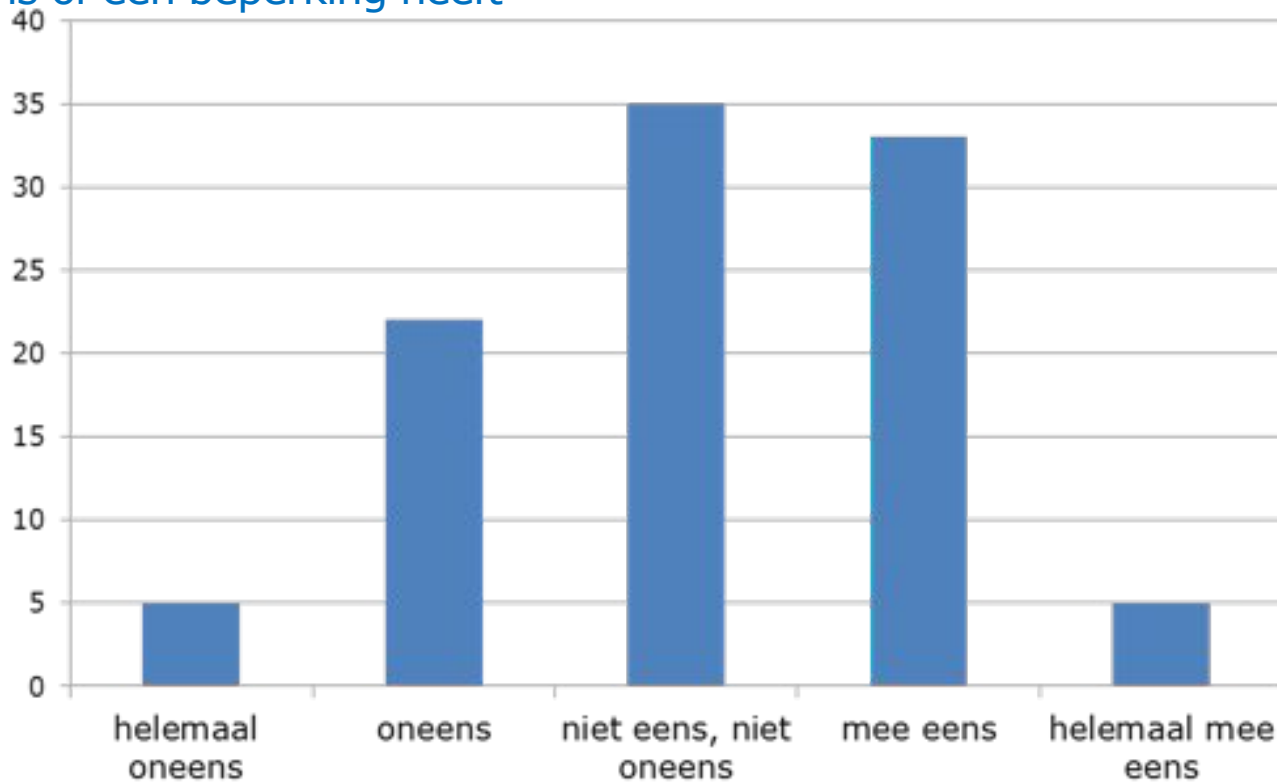
Vrijwilligers

- Eisen aan vrijwilligers.
- Verplichte vrijwilligheid?

Dilemma 2 voor de verzorgingsstad: moreel appel versus bevoogding

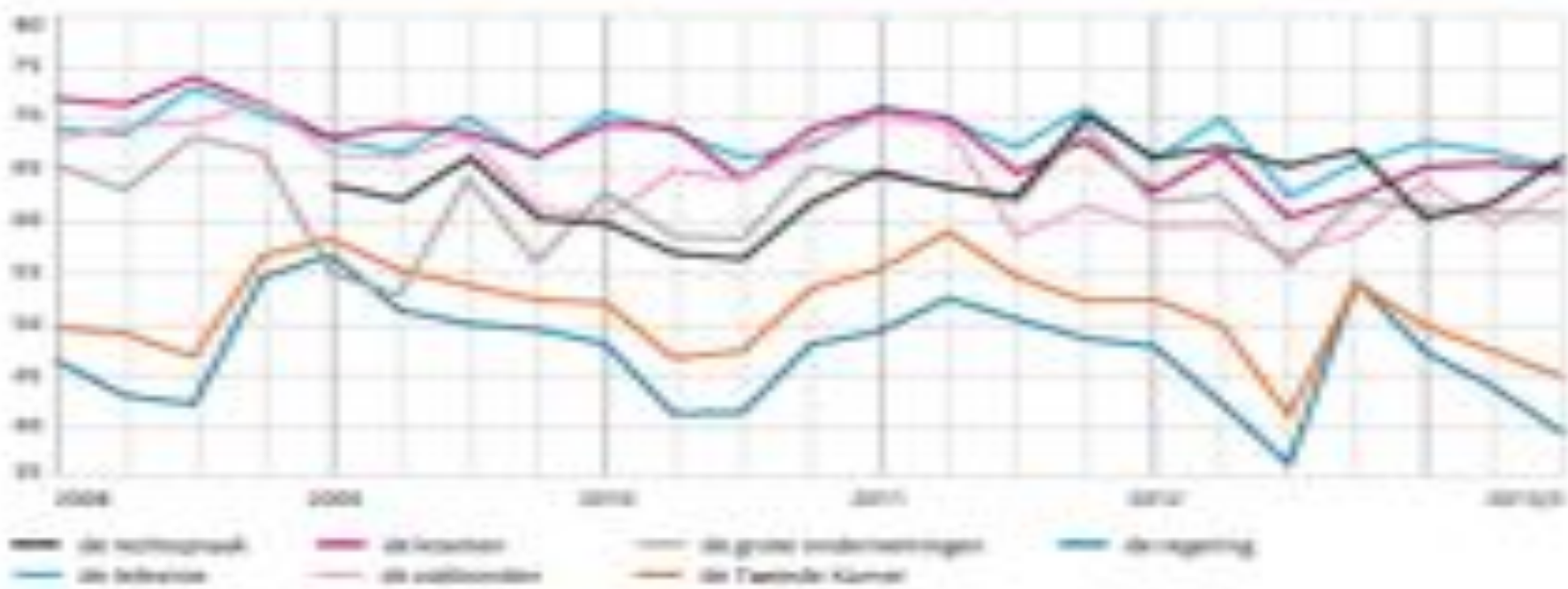
Het is goed dat de overheid verwacht dat mensen meer voor elkaar zorgen als iemand chronisch ziek is of een beperking heeft

Dilemma 3 voor de verzorgingsstad: vertrouwen (geven/ krijgen) versus zeggenschap

Figuur 1.2: **Voldoende vertrouwen in zeventien instituties***, Bevolking van 18+, 2008-2015 (in procenten)

* Vermeld zijn de percentages scores 8-10 op een schaal van 1 (geen enkel vertrouwen) tot 10 (alle vertrouwen) in antwoord op de vraag "hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de volgende instellingen in Nederland?".
 Bron: CBS 2008-2015

4. 'Gelukkig' in de overgang (ca. 80%)

Geluk, bevolking van 18 jaar en ouder, 2002-2012/'13 (in procenten)

	2002 ^a	2006	2008	2010/'11	2012/'13
erg gelukkig	21	15	16	16	15
gelukkig	67	67	68	66	70
niet gelukkig, niet ongelukkig	9	14	14	14	12
niet zo gelukkig	3	4	2	3	3
ongelukkig	1	1	1	1	0

a Tot en met 2002 werd de vraag mondeling gesteld, daarna schriftelijk. Dit is de belangrijkste oorzaak voor de verschillen tussen 2002 en 2006 in het percentage 'erg gelukkige' mensen.

Bron: CBS (POLS-SLI'02; SLI'08; CV/SLI'08, '10/'11 en '12/'13) SCP-bewerking; SCP (CV'06)

Tevredenheid met het eigen leven, 2012/2013

- Gemiddeld rapportcijfer 7,8
- Minst tevreden:
 - Eenoudergezinnen (7,1)
 - Niet-westerse migranten (7,1)
- Meest tevreden:
 - 65-plus (8,0)
 - Paren zonder kinderen (8,0)
 - Bovenste 20% inkomen (8,1)
 - Hoogopgeleiden (8,0)
- Bijzondere aspecten:
 - (Zeer) slechte gezondheid (6,5)
 - Uitkering (6,7)
 - (Zeer) goede gezondheid (8,2)

(CBS/SCP)

5. Agenda *van en voor* de verzorgingsstad

1. 'Morele' agenda:

- Lokale (politieke) keuzes rond kwaliteit van leven
- Normstelling voor welbevinden (ook van (kwetsbare) burgers)
- Acceptatie van '(stille) ideologie', de rol van waarden in politiek en bestuur

2. Institutionele agenda:

- **Democratisering**
- Zeggenschap over geld, in bestuur en in wijken (en in ketens)
- Gevolgen nationale overheid zijn groot (erosie van boven en naar beneden)

3. Kennisagenda:

- Integrale monitoring van resultaten?
- Digitalisering en gebruik van social media
- Gebruik van belevings- en ervaringskennis

2014: de decentralisatie van de Troonrede?

